

(א) נאך תגא (זח) הוא רב ומקרא בשמו רבי אבא ע"י ערוך ערך רב, (ב) (לעיל מו.), (ג) זבילה ה., (ד) פסמיס קב: קטות. ת. עעמח דבעין שיהא לבו פניו למנחא אמת ולא יפנה עגמו הימנה כי"ב חוץ מ"ק ח: ד"ה לפי ר"ז, (ה) (לעיל י.מ: ט.) (ו) ע"י מ"י"ט מדיס פ"ג מ"י"א ד"ה שפנתון, (ז) (בגלשות ח, ט) גדי"ה ה"ר נרדק, (ט) ק"א א"ע, (י) (ע"י חוץ לעיל מ: ד"ה אמר אפי"ה.

תורה אור השלם

1. בונה ירושלים?? נדחיי דשְׂרָאֵל יבְּסֵי. תהלים קמז ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומ"ד אינה וכו' אמת היא ולא אפי"ה הפסקה. י"ז ע"ל בפנסי"י דף מו סוף ע"א:

גליון הש"ם

גמ' התניא ד' איבר אין חותמין בשמים. ע"י פסמיס דף ק"ג ע"ב מוס' ד"ה לית דק"ק ש"ם אר"ב"ח אפי"ה תשוב והמטיב צריכה מלכות מאי קמ"ל? ק"ל הא לעיל פלגי מזה בן דוסמאי ורננו וי"ע נ"ר כרש"י: רש"י ד"ה ומ"ד א"צ מלכות וכו'. ויפתי פותח בה בברוך לפי שפתיחה היא חתימה. ע"י לעיל דף מו ע"א טעם דהטוב והמטיב לאו דלחייבהו וס' לא מבר מלכות כבתיא"ה י"ע:

מוסף רש"י

שאין עושין מצות חבילות חבילות. נעלמה כמי שע"ה עליו למשאי וממנה לפקד משאו (מטה ה.) לקיעה. גלוהו (ב"ק נה ע"ד כ"ט).

רבינו הנגאל

וברית מילה ניתנה ב"ג בריחות, וכולן מפורשות בפרשת ויהי אברהם. בה אמר צריך שיאמר בה הודאה תחילה וסוף, תחילה נודה לך ויבסוף ועל כולם י"י אלהינו אנו מודים לך. ואמר רבינו הגאון זצ"ל (מהל"ס דרביקא דייקא מפומא דברואתא רב אבא בשלש מקומות, חדא הא, אידך בהאשה שפילו לה נכסים רב אבא אמר שאילתי את סמכות, ובשבת כ"ר אליעזר אמ לא הביא הכלי, רב אבא דאמר הטבילה ואחר כך ילידה זה הוא יליד בית שמואל לשמנה, וכל מי שלא אמר אדירה הרי זה מונגה, וכל מי שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה וחקים ברית לתורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו. וכל מי שלא אמר מלכות בית דודי בבונה ירושלים לא יצא. אסיקה [מן חותמין בשמים חוץ מן ומקדש השבת וישראל ראשי חדישים, ומתובינן הוא חתמין על הארץ ועל המון, ומשנין ארץ שמוציאה מן, כלומר אחת היא. וכן על הארץ ועל הפירות ארץ שמוציאה פירות, ואפילו פתח רחם על ישראל עמך, חתיים בבונה ירושלים, רב חסדא עשה כרב (יורא דלא היה אמר לא בריה שאינה [בנשים] ולא מלכות בית תורה שגינה לא בנשים ולא בעברים, ומנהיג רב ששת בחטותיה עליה בו חייו, אמר ליה ר' זידה לרב חסדא שבת לכולהו תנאי ולכולהו אמוראי ועובדת רב.) רב פפא אמר צריכה שתי מלכות בהטוב, והמה אמת

שלושה שאכלו פרק שביעי ברכות

מ"א.

מ"א דאמר אינה צריכה מלכות קסבר דאורייתא. הקשה רש"י הואיל והיא דאורייתא אמאי פותחת צנורן הא סמוכה היא ומיך דקלרה היא והואל הודאה צעלמא צכרכת פירות וכצרכת מנאות ומימנה אמאי שני אורתה יתמר משאר צרכות הסמוכות שחומות ולא פותחות הואיל ודאורייתא היא

היה לנו להאריך זה ולחמוס צנורן ולא לשנות משאר סמוכות וי"ל דלפי ה"ג ולמאן דאית ליה שהיא דאורייתא היה חומס ולא פותח וכן איתא צמוספתא [פ"א] צדיא ר' יוסי הגלילי היה מאריך צה וחומס" ומיכו אנן קי"ל שהיא מדרבנן ולכן צריכה מלכות כדאמר צריכה שצריכה ב' מלכויות בר מדידה. מלא דבונה ירושלים דלאו אורת וכו' וגם צה אין יכולין לומר מלכות דלא סמוכה היא ע"כ אומרה צהטוב והמטיב והואיל ואמר צה מלכות דבונה ירושלים דלאו אורת ארעא וכו' אמר נמי דצרכת הארץ ארע"פ שהיא סמוכה לצרכתה הואיל ולא נתקנו צה אחר זה דיהושע תקן צרכת הארץ ומשה תקן צרכת און משהו נקט מלכות דלא היו סמוכות ומיכו און הואיל ונתקנו על הסדר אין אנו פותמין צנורן ויש שנהגין לומר צבונה ירושלים מלכות: **ברוך שנתן שבתות למנוחה וכו'.** וז"ל והא סמוכה היא וי"ל הואיל ולא נתקנה שם אלא לאומרה לפרקים כששכח רצה והחליטו אין זה קרוי סמוכה ולריך פתיחה צנורן וכצרכות של י"ח צרכות כולם סמוכות לצרכות אל חי וקיס אי נמי אלהי צכרסה היינו מלכות כדלמרינן (לעיל ד' ז'): משצכר העולם לא היה אדם שקרא להקצ"ה אדון עד שצא צכרסה וקראו אדון שג"ה אדני אלהים מה שמן לי (צכרש"ת טו) ואם הוא י"ט כולל ואומר צנורן שנתן צכרות למנוחה וי"ט לעמו ישראל לשמחה וכן כי מקלע צכרת ור"ח: א

מילה נהנה צ"ג ציטוט. צפרשת מילה שנתנה לצכרסה אצינו הס כמוצ"ם: **סחלה וסוף.** ח נודה ה' אלהינו ועל כולם ה' אלהינו אנו מודים לך: **מ"ד לריכה מלכות קסבר דרבנן.** הלכן לאו צרכה הסמוכה לצכרתה היא שאינה מצרכת **מלכות קסבר דאורייתא היא.** ומצרכת הארץ היא כדאמר לעיל (ד' מ:ח): אשר נתן לך זה הטוב והמטיב והואל לה צרכה הסמוכה לצכרתה. ומיכו פותח צה צנורן לפי שפתיחה היא חתימה שכולה הודאה אמת היא ואינה (ה) הפסקה ודומה לצרכת הפירות והמנאות: צבונה ירושלים לא. צתמיה אם חמס צבונה ירושלים לאו חתימה היא הלא עיקר צכרה דירושלים היא: **אלא אימא אף מושיע.** אם צה לחמוס מושיע ישראל ולא חמס צבונה ירושלים יאל שמשועת ישראל היא צנין ירושלים: **פחה צכדא.** כשהחמיל צכרסה לא אמר רחס ה' על ישראל עמך ועל ירושלים עיך אלא אמת מנן וכשחמס חמס צשתים מושיע ישראל וצבונה ירושלים: אין **שומיין צשתים.** שומיין לעושיין מנאות מצילות כי היכי דאמר (פסמיס קכ): אין אומר צ' קדושות על כוס אחד: **מקדש השבת וישראל והומיניס.** והכא ליכא למימר ישראל מקדשי לשבת וחומיניס דאילו זמניס תלוין צב"ד לקדש חדשים ע"פ הרמיה **אבל צכרת קדישא וקיימא: חוץ מנו ומ"ש הכא חדא היא.** אין כאל אלא צכרת מקדש שמשצך להקצ"ה שנקדש השבת והזמניס אצל מושיע ישראל וצבונה ירושלים תרמי מילי נינהו ואין כוללים צ' דברים צכרסה אמת. ולא גרס הא צכרה תליא. וצ"ג גרס הכי חוץ מנו ומ"ש הני תרמי קדושי נינהו ומודה חז"ל מילתא היא וצכדא צעי למחמס. ואינו נ"ל דא"כ אית ליה לרבי חותמין צשתים והכא ה"ט דהא צכרה תליא ולא היה לו לכלול ולומר אין חותמין צשתים ועוד רבי כי אמרה לאו אחמנה אמרה: **פחה צעל עמך ישראל כו'. דבעיין חתימה מעיין פתיחה: ור"ג כו'.** צבונה ירושלים משועת ישראל היא דכתיב (פסמיס קמ) צבונה ירושלים ה' ואו נדחי ישראל יכנס: **לאו אורת ארעא דלא אמר מלכות שמים.** צבונה ירושלים הלכן מהדר לה צהטוב והמטיב (ואומר מלך העולם הטוב והמטיב): **שסי מלכויות.** כגון אצינו מלכות אדירנו צוראנו גואלנו קדושו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל המלך הטוב והמטיב לכל וכו': **לצר מדידה.** שפותחת צנורן אמה ה' אלהינו מלך **ענפה כו' א"כ רב הונא לרבי גידל מלך אמרה: ולא ידענא.** רבי זירא קאמר לה לא ידענא אי אמר רב גידל לזכרון ולשמחה אי לא אמר לשמחה ואי אמרה משמיה דרב לא לא אמרה: **אי חסיס צה.** מקדש ישראל וראשי חדישים אי לא חמסיס: והדר

ירושלים חותם בבונה ירושלים ורב נחמן אמר יאפי' פתח ברחם על ישראל חותם בבונה ירושלים משום שנאמר יבונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס אימתי בונה ירושלים ה' בזמן שנדחי ישראל יכנס אמר ליה רבי זירא לרב חסדא נתיימר ונתניי אמר ליה ברכת מזונא לא גמרינא ותנויי מתנינא אמר ליה מאי האי אמר ליה דאקלעי לבי ריש גלותא ובריכי ברכת מזונא וקפי רב ששת לקועיה עלי כחויא ואמאי דלא אמרי לא ברית ולא תורה ולא מלכות ואמאי לא אמרת כדרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב לא אמר ברית ותורה ומלכות יצא ברית לפי שאינה בנשים תורה ומלכות לפי שאינה בנשים ולא עובדים ואת שבקת כל הני תנאי ואמוראי ועבדת כרב: אמר רבה בב"ה א"ר יוחנן הטוב והמטיב צריכה מלכות מאי קמ"ל (י"ב) ברכה שאין בה מלכות לא שמה ברכה והא א"ר יוחנן דאמר זימנא א"ר זירא לומר שצריכה שתי מלכויות חדא דידה וחדא דבונה ירושלים אי הכי נבעי תלת חדא דידה וחדא דבונה ירושלים וחדא דברכת הארץ אלא ברכת הארץ מאי טעמא לא משום דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה בונה ירושלים נמי לא תבעי דהויא לה ברכה הסמוכה לחברתה ה"ה דאפילו בונה ירושלים נמי לא בעיא אלא איירי דאמר מלכות בית דוד לאו אורה ארעא דלא אמר מלכות שמים רב פפא אמר הכי קאמר צריכה שתי מלכויות לבר מדידה יתיב רבי זירא אחורי דרב גידל ויתיב רב גידל קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר יטעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך מקדש השבת אמר ליה מאן יטעה ולא הזכיר של יום טוב אומר ברוך שנתן ימים טובים לעמו ישראל חודש אומר ברוך מקדש ישראל והומיניס א"ל מאן אמרה רב הדר יתיב וקאמר יטעה ולא הזכיר של ראש אי חתיים בה אי לא חתיים בה אי דידיה אי דרכיה גידל בר מניומי הוה קאי קמיה דרב נחמן וחדר

עין משפט נר מצוה

נו א מ"י פ"ב מה"ל צכרות הלכה ג סמך עשין כו עור אר"ח ס"י קפ"ו: נו ב מ"י שם הלכה ד סמך טו"ש"ע שם ספ"ק ג ד וס"י קפ"ט ספ"ק ג: נו ג מ"י שם הלכה ג סמך שם עור אר"ח ספ"ק קפ"ו: נו ד מ"י שם הל' ד סמך שם טו"ש"ע אר"ח ס"י קפ"ט ספ"ק ד: ה ה מ"י שם הלכה ז סמך שם טו"ש"ע אר"ח ס"י קפ"ט ספ"ק ה: ס ו מ"י שם הל' י סמך קמך שם טו"ש"ע אר"ח ס"י קפ"ט ספ"ק ו: סז ח מ"י שם הל' י סמך טו"ש"ע שם ספ"ק ז [וס"י מצד]:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"ש הוסיף, שנינו שהיה סוכה הטוב והמטיב דאורייתא ולכן היה חותם בה והיה עושה אותה ברכה ארוכה ומסתמא לא היה פותח בה בברוך שאם היה לו דרבנן למיה היה לו להאריך בה.

רבינו ניסים

ואלו נאמרין בכל לשון שנינו הפכר פניהם כלפי הו גרויכו כו' (דף ז' תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט וכן כפינו וכן בעירובי מואב שגא' (צרכים כח) אלה דברי הברית אשר צה ה' את משה וגו' מלכד הברית אשר כרת אתם בחורב וכתבי (שם כט) ושחרתת את דברי הברית והאת אדונינו האי גאון ז"ל תכל כפיירוש דברכות הכי ג' התורה מפרשי רבנן האמרין בלחות שניות (שפוח ד') הנה אנכי כורת ברית (שם פסוק כו) כרת אתך ברית (חורב) (שם פסוק כח) ויתבות על הלוותה כמכתב הראשון את דברי הברית:

רבינו הנגאל (המשך)

לעצמה שהיא התחילה והיא אברה בפני עצמה, וקיימא לן כ"ר (הודעה) ויוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכויות אינה ברכה, וחדא לבונה ירושלים (חדא לברכת הארץ). וכך תקינו לברך ב' א"י י"י אמ"ה אבני מלכינו קדוש יעקב (המלך) הטוב והמטיב וכו'. הנה מלכות קדוש יעקב מלכות אחת, המלך הטוב והמטיב מלכות אחת. נמצא בה ג' מלכויות חוץ מן הראשונה שפתח בה ב' א' יו"י אמ"ה. הא ברכות הארץ שנתן ברכות מלכות בר מדידה, לא פריש מאי טעמא צריך שתיים. יש מי שאומר אחת לבונה ירושלים ואחת לברכת הארץ שנתן ברכות סמוכות לחברתה, וכיון שלא פתח בהן בברוך לא הזכיר מלכויות, לפיכך צריך הטוב והמטיב שתי מלכויות בר מדידה, אבל הון הרי פתח בו בברוך והזכיר בה מלכות, לפיכך אין צריכה מלכות אחת. וכן תקנת כל הברכות כל ברכה שהיא תחלה כגון ברכת יוצר אור, פותחין בברוך, מזכיר בה ב' א"י יו"י יוצר אור וכו'. אהבת עולם סמוכה היא אין פותחין בה בברוך. וכן אמת ויוציב. אבות פותחין בה בברוך ומזכיר בה מלך מושיע ומגן הרי מלכות, אבל שאר כל הברכות שבתפלת י"ח אין פותחין בהן בברוך, שכל אחת סמוכה לחברתה היא, ופריש בתלמוד ארץ ישראל

אם יהיה ברכה סמוכה לחברתה כגון קרית שמע ותפלה אין פותחין בהן בברוך. הדר יתיב וקאמר טעה ולא הזכיר של ראש חודש אומר ברוך שנתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון:

